

Eduskunnan oikeusasiamies

SELVITYSPYYNTÖNNE 17.6.2009, dnro 2018/4/09 ja 2020/4/2009

Pyydettynä selvityksinä Hannu Hammarin ja Paula Kourula-Tikkasen kirjoitusten johdosta oikeusministeriö toteaa kunnioittavasti seuraavaa.

Vaalilain (714/1998) 18 §:n mukaan Väestörekisterikeskus perustaa viimeistään 46. päivänä ennen vaalipäivää äänioikeusrekisterin, johon otetaan jokainen väestötietojärjestelmän tietojen mukaan tulevissa vaaleissa äänioikeutettu. Vaalilain 21 §:n mukaan Väestörekisterikeskus laatii jokaisesta äänioikeusrekisteriin otetusta ilmoituskortin, joka lähetetään viimeistään 24. päivänä ennen vaalipäivää niille äänioikeutetuille, joiden osoite on tiedossa. Vaalilain 3 luvussa (18-29 §) on lisäksi säännökset muun muassa äänioikeusrekisterin tietojen tarkastamisesta maistraateista, oikaisuvaatimuksen tekemisestä, viranomaisten itseoikaisusta ja äänioikeusrekisterin lainvoimaisuudesta.

Hammarin ja Kourula-Tikkasen kirjoitukset liittyvät valtionvarainministeriön hallinnonalalle kuuluvien väestökirjaviranomaisten, Väestörekisterikeskuksen ja maistraattien lakisääteisiin tehtäviin. Tästä syystä oikeusministeriö pyysi kirjoitusten johdosta lausunnon Väestörekisterikeskukselta. Lausunto (6.8.2009) on liitetty oheen. Lausunnossa on käsitelty myös maistraattien toimintaa.

Oikeusministeriö antoi 23.2.2009 maistraateille vaaliohjeen nro 6 (Maistraattien tehtävät; liitetty oheen). Ohjeen sivulla 5 todetaan muun ohella seuraavaa: Vaalilain 23 §:n mukaisesti äänioikeusrekisterissä olevat tiedot lukuun ottamatta henkilötunnuksia ovat tarkastusta varten nähtävissä tai maksutta puhelimitse saatavissa kaikissa maistraateissa ja niiden palveluyksiköissä kaikkina arkipäivinä virka-aikana maanantaista 27.4.2009 lukien. Äänioikeusrekisteriä voi selata maistraatissa joko itse tai rekisteriviranomaisen ohjauksessa. Maistraatit voivat antaa äänioikeusrekisteristä otteita. Ote annetaan maksutta sille, josta on otteessa tietoja, ja vaaliviranomaiselle.

Hammarin kirjoituksen osalta oikeusministeriö viittaa Väestörekisterikeskuksen lausuntoon.

Kourula-Tikkasen kirjoituksen osalta oikeusministeriö toteaa, että Euroopan unionin direktiivi 93/109/EY sisältää määräykset ja menettelytapaoh-

jeet siitä, miten toisessa unionin jäsenvaltioissa asuvat unionin jäsenvaltion kansalaiset voivat käyttää europarlamenttivaalien äänioikeuttaan ja vaalikelpoisuuttaan asuinvaltioissaan, ja miten jäsenvaltiot tällaisten henkilöiden osalta vaihtavat tietoja sen estämiseksi, ettei kukaan henkilö voi olla äänioikeutettuna tai ehdokkaana useammassa kuin yhdessä unionin jäsenvaltiossa.

Vaalilakiin on otettu direktiivin mukaiset säännökset. Kourula-Tikkasen tapauksessa niistä keskeisin on vaalilain 26 §:n 5 momentti, joka kuuluu seuraavasti: ”Jos Väestörekisterikeskus on ennen europarlamenttivaalien äänioikeusrekisterin tuleamista lainvoimaiseksi saanut Euroopan unionin muun jäsenvaltion viranomaiselta ilmoituksen, että äänioikeusrekisteriin otettu äänioikeutettu on otettu siinä valtiossa samojen vaalien vaaliluetteloon, sen on viipymättä huolehdittava siitä, että asianomainen merkitään äänioikeusrekisterissä äänioikeutta vailla olevaksi”. Väestörekisterikeskuksen lausunnossa on selostettu, miten säännöstä sovellettiin Kourula-Tikkasen tapauksessa.

Eri jäsenvaltioissa europarlamenttivaalien vaaliluettelot tulevat lainvoimaisiksi eli sellaiseksi, ettei niitä enää ennen vaaleja voida muuttaa, eri aikoina. Esimerkiksi Suomessa äänioikeusrekisteri tulee lainvoimaiseksi 12. päivänä ennen vaalipäivää kello 12. Myös vaaliluetteloita koskevat oikaisu- tai muutosvaatimukset tehdään kansallisten lakien ja aikataulujen mukaisesti. Näin ollen joissakin Kourula-Tikkasen kaltaisissa tapauksissa saattaa olla se mahdollisuus, että asianomainen henkilö ehtii pyytämään nimensä poistamista entisen asuinvaltionsa vaaliluetteloista ennen niiden lainvoimaiseksi tuloa. Jos Väestörekisterikeskus saa poistosta virallisen ilmoituksen ao. jäsenvaltiolta ennen Suomen äänioikeusrekisterin lainvoimaiseksi tuloa, se voi sen perusteella merkitä henkilön äänioikeutetuksi Suomen äänioikeusrekisteriin.

Väestörekisterikeskus on lausunnossaan esittänyt, että oikeusministeriö selvittäisi mahdollisuuksia muuttaa vaalilain 26 §:n 5 momenttia siten, että Väestörekisterikeskus voisi perustellusta syystä jättää ottamatta huomioon toisen unionin jäsenvaltion tekemän ilmoituksen Suomen kansalaisen ottamisesta ko. valtion vaaliluetteloon. Tältä osin oikeusministeriö toteaa, että säännöksen muuttaminen ehdotetulla tavalla saattaisi johtaa siihen, että äänioikeutettu tulisi otetuksi kahden jäsenvaltion vaaliluetteloihin, jolloin europarlamenttivaalidirektiivin tavoitteet eivät täyttyisi. Jäsenvaltioiden kansallisen lainsäädännön tulee olla direktiivien mukaista.

Europarlamenttivaalidirektiivin muutoshanke oli Euroopan komission aloitteesta vireillä keväällä 2007. Hanke perustui komission 12.12.2006 antamaan ehdotukseen (KOM (2006) 791 lopullinen) direktiivin muuttamiseksi siten, että äänioikeutta ja vaalikelpoisuutta koskevia menettelyjä merkittävästi yksinkertaistettaisiin nykyisestä. Valtioneuvosto antoi eduskunnalle asiaa koskevan U-kirjelmän (U 73/2006 vp.), jonka mukaan Suomi kannatti komission ehdotuksia.

Komission hanke kuitenkin keskeytyi, koska eri jäsenvaltioiden kesken ei löydetty riittävää yksimielisyyttä uudistuksen toteuttamistavoista. On oletettavaa, että direktiivin muutoshanke tulee uudelleen esille nykyisellä Euroopan parlamentin vaalikaudella ja hyvissä ajoin ennen vuoden 2014 europarlamenttivaaleja. Euroopan komissio on ehdottanut ns. Tukholman ohjelmaa koskevassa tiedonannossaan (10.6.2009), että äänestämistä ja vaaliluetteloon rekisteröitymistä tulisi helpottaa.

Suomi on pitänyt europarlamenttivaalidirektiivin muuttamista hyvänä ja tarpeellisena hankkeena. Suomi on pyrkinyt edistämään direktiiviehdotuksen käsittelyä, jotta äänestämisen ja ehdolle asettumisen sujuvuus varmistetaan jäsenvaltioiden kansalaisille riippumatta siitä, asuvatko he siinä jäsenvaltiossa, jonka kansalaisia he ovat vai toisessa jäsenvaltiossa. Mikäli muutoshanke ei kuitenkaan jostain syystä etene suunnitellusti, oikeusministeriö on valmis tarkastelemaan sitä, miltä osin asiaa koskevaa Suomen lainsäädäntöä voitaisiin muuttaa ennen seuraavia europarlamenttivaaleja.

Muilta osin oikeusministeriö viittaa Väestörekisterikeskuksen lausuntoon.

Asiakirjat palautetaan.

Hallintojohtajan sijainen,
hallitusneuvos

Markku Kuusela

Vaalijohtaja

Arto Jääskeläinen

LIITE

Väestörekisterikeskuksen lausunto 6.8.2009, dnro 1626/040/09.
Europarlamenttivaalit 2009. Vaaliohje 6. Maistraatin tehtävät.
Oikeusministeriö 23.2.2009.

TIEDOKSI:

Väestörekisterikeskus